

Ἱερός Κοιμητηριακός Ναός
Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου

ΑΠΟΤΕΦΡΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ

Αξιοπρεπής λύση ή ωμή ανακύκλωση;

Το θέμα της μετά θάνατον καύσης και αποτέφρωσης των ανθρωπίνων σωμάτων απασχολεί την εκκλησιαστική κοινότητα ιδιαίτερα κατά την τελευταία εικοσαετία, αφότου άρχισαν συζητήσεις για την νομοθέτησή της (θεσπίσθηκε με διαδοχικούς νόμους το 2006, 2014 και 2016).

Ασφαλώς η Ελληνική Πολιτεία είναι αρμόδια να νομοθετεί, άλλα και η Εκκλησία παραμένει ελεύθερη έναντί του Κράτους να τηρεί τις παραδόσεις Της, μακριά από κάθε κοσμική επιρροή και επέμβαση, και υποχρεούται να απευθύνεται στα μέλη Της καταθέτοντας την άποψη και την μαρτυρία Της επί του ζητήματος αυτού, καθώς αφορά άμεσα στην ζωή και στην Θεολογία Της.

Το ανθρώπινο σώμα και η επιλογή της ταφής

Το σώμα συνιστά στοιχείο της υπόστασης του ανθρώπου, ο οποίος έχει πλασθεί κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση του Θεού (Γεν. 1,24) με προοπτική όχι τον θάνατο, άλλα την αιωνιότητα και την ελπίδα της Ανάστασης. Η Εκκλησία θεωρεί το ανθρώπινο σώμα ως «ιερό», ονομάζοντας το ναό του Ἁγίου Πνεύματος (Α' Κορ. 6,19). Τρανό παράδειγμα

γι' αυτό από την ζωή της Εκκλησίας αποτελεί η τιμητική προσκύνηση των ιερών λειψάνων των Άγιων. Αφού το σώμα των Άγιων κοπίασε για την δόξα του Θεού, αυτοί έλαβαν ως θεία δωρεά και μετά τον σωματικό θάνατό τους χάρη, έλεος και δύναμη, με αποτέλεσμα να θαυματουργούν.

Η ταφή ανήκει στην παράδοση της Εκκλησίας, η όποια έχοντας ως βάση την Ευαγγελική και Πατερική διδασκαλία σέβεται το ανθρώπινο σώμα ως δημιούργημα του Θεού, γι' αυτό και το ενταφιασμένο σώμα γίνεται αντικείμενο φροντίδας και προσευχών. Το νεκρό σώμα το θεωρεί όχι ως «στερεό απόβλητο», όπως (κατ' αποτέλεσμα) το αντιμετωπίζουν οι θιασώτες της αποτέφρωσης, αλλά το περιβάλλει με σεβασμό και τιμή.

Τους δε ανθρώπους που φεύγουν από την ζωή η Εκκλησία τους ονομάζει κεκοιμημένους, διότι βρίσκονται σε αναμονή για να ξυπνήσουν, αφού η ανθρώπινη ζωή δεν κλείνεται σε δύο ημερομηνίες, δεν έχει την χρονική διάρκεια που γράφεται στις ταφόπλακες, και οι κεκοιμημένοι θα αναστηθούν την ημέρα της Δευτέρας και ένδοξου Παρουσίας του Κυρίου. Γι' αυτό και τους τόπους όπου φιλοξενούνται τα σώματα των κεκοιμημένων, και ως εκ τούτου διαθέτουν και αυτοί ιερότητα, τους ονομάζει «κοιμητήρια». Η επιλογή λοιπόν της Εκκλησίας να εναποθέτει τα κεκοιμημένα μέλη Της μέσα στην γη και σε στάση κοίμησης, συμβολίζει την προσδοκία της Ανάστασης και εκδηλώνει την αγάπη Της προς τον άνθρωπο, ακόμη και ως νεκρό.

Είναι επίσης κατανοητό, ότι υπάρχουν και άνθρωποι που αδυνατούν να αποδεχθούν με ρεαλισμό το γεγονός του θανάτου. Η ανθρώπινη αυτή αδυναμία, μεταξύ άλλων, εξηγεί γιατί δεν αντέχουν στην διατήρηση της μνήμης, της σχετικής με τον θάνατο των οικείων τους (όπως τα ταφικά μνημεία), η στην ιδέα της αποσύνθεσης του δικού τους σώματος. Την αδυναμία αυτή νικά και υπερβαίνει η θετική απάντηση στο κρίσιμο ερώτημα: Υπάρχει ζωή μετά τον θάνατο; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα καθορίζει και την ανάλογη στάση απέναντι στο νεκρό σώμα.

Οι υπέρμαχοι της καύσης

Από τους υπερασπιστές της καύσης γίνεται επίκληση «τεχνικών» λόγων (χωροταξικών, περιβαλλοντικών, οικονομικών), οι

όποιοι, τουλάχιστον μέσα από μια θεολογική θεώρηση των πραγμάτων, δεν μπορούν να αποτελέσουν για τα μέλη της Εκκλησίας επαρκείς λόγους για την βίαιη καταστροφή του ανθρώπινου σώματος. Έξαλλου, κράτη με πολυπληθέστερα αστικά κέντρα, όπου οι κάτοικοί τους ακολουθούν την παράδοση της ταφής (π.χ. μουσουλμάνοι), έχουν βρει λύσεις στα παραπάνω ζητήματα.

Ακόμη, διατυπώνεται η άποψη, ότι καθένας πρέπει να έχει ελευθερία επιλογής ανάμεσα στην ταφή ή την καύση. Η Εκκλησία ως κοινότητα, που είναι κατ' εξοχήν χώρος ελευθερίας, δεν καταναγκάζει κανέναν άνθρωπο να τηρεί τις παραδόσεις Της. Έχει όμως το δικαίωμα να θεωρήσει την καύση ως μεταχείριση αντίθετη προς τις αρχές, την παράδοση και τα έθιμά Της και να αποφανθεί ότι όποιος επιλέξει την καύση αυτονομείται, αφού διαφοροποιείται από βασικές διδασκαλίες και τον τρόπο της ζωής Της. Προφανώς, όσοι δεν θέλουν να ακολουθήσουν την παράδοση της Εκκλησίας, έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν την αποτέφρωση, όποτε δεν θα τύχουν Έξοδιου Ακολουθίας (Κηδείας) από την Εκκλησία.

Προβάλλεται και το παιδαριώδες επιχείρημα, ότι η Εκκλησία απορρίπτει την καύση και προτιμά την ταφή για ιδιοτελείς λόγους. Όμως, πρώτον, οι Δήμοι είναι που λειτουργούν τα κοιμητήρια και εισπράττουν τα τέλη από τους τάφους και τα οστεοφυλάκια. Δεύτερον, εάν η Εκκλησία έθετε ως προτεραιότητα οποιοδήποτε (δήθεν) οικονομικό όφελος, θα έπραττε το αντίθετο και θα προέτρεπε τους ορθοδόξους κληρικούς να ψάλουν Την Νεκρώσιμο Ακολουθία και για όσους αποτεφρώνονται.

Επιπλέον υποστηρίζεται ότι η σύγχρονη αποτέφρωση είναι περισσότερο «αξιοπρεπής» για το ανθρώπινο σώμα από την ταφή. Προς τον σκοπό αυτό γίνεται σύγκριση της σύγχρονης αποτέφρωσης όχι με την ταφή καθ' έαυτην ως νεκρικό έθιμο, άλλα με τα κακώς κείμενα, τα φαινόμενα εκμετάλλευσης ή την απαξιοτική μεταχείριση σε διάφορα δημοτικά κοιμητήρια (π.χ. κορεσμένα κοιμητήρια, υψηλά δημοτικά τέλη, εκταφές με τρόπο που δεν τιμά τον νεκρό). Αυτή όμως δεν είναι ορθή βάση σύγκρισης. Η απάντηση στο επιχείρημα αυτό θα πρέπει να είναι η απαίτηση των πολιτών να βελτιωθούν οι συνθήκες στα δημοτικά κοιμητήρια, να ιδρυθούν νέα κοιμητήρια, να υπάρχει τιμητική, αξιοπρεπής και ανθρώπινη

μεταχείριση των νεκρών και των συγγενών τους από τις αρμόδιες δημοτικές υπηρεσίες, και όχι η αποτέφρωση.

Γι' αυτό και είναι σημαντικό, όσοι δεν θέλουν να ακολουθήσουν την παράδοση της Εκκλησίας, να έχουν πλήρη ενημέρωση για το περιεχόμενο της αποτέφρωσης, ώστε να κρίνουν εάν πράγματι είναι τιμητική για το ανθρώπινο σώμα, πριν προβούν στην επιλογή αυτή.

Η καύση των νεκρών στην αρχαιότητα

Προβάλλεται ότι η αποτέφρωση, όπως γίνεται σήμερα, ανήκει δέθεν στην αρχαία ελληνική παράδοση, γιατί σε πολλές πόλεις οι αρχαίοι "Έλληνες έκαίγαν τα σώματα των νεκρών. Όμως, στις αρχαίες πόλεις - κράτη συνηθιζόταν είτε η ταφή είτε η καύση των νεκρών σωμάτων και ακολουθούσες η ταφή των οστών που απέμεναν από την πυρά. Δηλαδή, ακόμα και στην περίπτωση της καύσης στην αρχαία Ελλάδα, ακολουθούσε πάντοτε η ταφή του σκελετού και οι ταφικές τιμές προς τον νεκρό. Μέχρι σήμερα η αρχαιολογική σκαπάνη βρίσκει ταφές με σκελετούς ή με καμένα οστά (λ.χ. τοποθετημένα σε νεκρικές λάρνακες η αγγεία) μαζί με σημαντικά κτερίσματα, που συνόδευαν τον νεκρό, δείγμα της θρησκευτικότητας και του σεβασμού των αρχαίων Ελλήνων προς τους νεκρούς τους. Αυτή είναι η πολιτιστική παράδοση της χώρας μας. Η σύγχρονη αποτέφρωση, όπως αναλύεται κατωτέρω, δεν έχει καμία σχέση με την καύση των νεκρών στην αρχαία Ελλάδα.

Η αποτέφρωση σήμερα

Σήμερα πλανάται από κερδοσκόπους η ψευδής εικόνα ότι δέθεν η αποτέφρωση γίνεται με απλή καύση του σώματος στην πυρά, όπως σε ορισμένες περιπτώσεις γινόταν στην αρχαιότητα. Αυτό είναι αναληθές.

Κατά την σύγχρονη διαδικασία της —κατ' ευφημισμόν— «αποτέφρωσης», μετά από την καύση του νεκρού σε κλίβανο ο ανθρώπινος σκελετός ρίχνεται σε ηλεκτρικό σπαστήρα (μίξερ, cremulator), θρυμματίζεται και μετατρέπεται σε σκόνη. Ειδικότερα η αποτέφρωση διεξάγεται σε δύο φάσεις:

α) Στην πρώτη φάση ο νεκρός μεταφέρεται σε κλίβανο και μετά την καύση του σώματός του δεν απομένει η τέφρα, αλλά ο ανθρώπινος σκελετός. Ό,τι δηλαδή θα απέμενε και μετά την ταφή στο κοιμητήριο. Ενίοτε, κατά την διάρκεια της καύσης, ο υπάλληλος του αποτεφρωτηρίου ανοίγει τον κλίβανο και με σιδερένια εργαλεία σπάει τα οστά του νεκρού σε μικρότερα τμήματα.

β) Στην δεύτερη φάση συλλέγονται τα οστά από τον κλίβανο και ρίχνονται σε μίξερ (σπαστήρα οστών, cremulator). Το μίξερ κονιορτοποιεί τον σκελετό και τον μετατρέπει σε σκόνη. Η σκόνη συλλέγεται σε δοχείο («τεφροδόχο») και παραδίδεται στους οικείους του νεκρού.

Επομένως, όταν σήμερα γίνεται λόγος για «αποτέφρωση», δεν κυριολεκτείται ο όρος. Ούτε οι συγγενείς παραλαμβάνουν την «τέφρα» του νεκρού από το αποτεφρωτήριο. Αυτό που παραλαμβάνουν δεν είναι το προϊόν της καύσης (τέφρα, στάχτη), αλλά η σκόνη (τρίμματα) από τα οστά, τα όποια ρίχθηκαν σε σπαστήρα οστών (μίξερ) μετά την καύση.

Από την άποψη αυτή, η σύγχρονη «αποτέφρωση νεκρών» δεν διαφέρει και πολύ από την «ανακύκλωση απορριμμάτων». Είναι σαφές ότι, τουλάχιστον για το ήθος της Εκκλησίας μας, αυτή η διαδικασία μηχανικού αφανισμού του σώματος δεν τιμά τον νεκρό. Η Εκκλησία αρνείται ότι είναι αξιοπρεπές για τον κεκοιμημένο άνθρωπο να καεί σε κλίβανο και να θρυμματισθεί σε μίξερ.

Σε ο,τι αφορά στην διαχείριση της «τέφρας», η νομοθεσία (Νόμος 4368/2016, άρθρο 92, ΦΕΚ Α' 21/2016) την υποβιβάζει στην κατηγορία των ιδιωτικών απορριμμάτων. Η μετέπειτα τύχη της «τέφρας» αποτελεί ιδιωτική υπόθεση των συγγενών, χωρίς κρατικό έλεγχο προστασίας του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας (π.χ. τροφικής αλυσίδας). Επιτρέπεται στους συγγενείς (εάν θέλουν να αποφύγουν τα έξοδα φύλαξης της τεφροδόχου σε κοιμητήριο ή αποτεφρωτήριο) να σκορπίσουν την «τέφρα», είτε ελεύθερα στην θάλασσα είτε σε περιοχή έκτος σχεδίου πόλης (αδιάφορο αν είναι κατοικημένη η καλλιεργούμενη), είτε να ρίξουν την τεφροδόχο στην θάλασσα, υπό τον όρο ότι το σκεύος μπορεί να διαλυθεί στο νερό. Δεν προβλέπεται κανένας έλεγχος από κρατική ή δημοτική υπηρεσία προς διασφάλιση της δημόσιας υγείας και απόκειται στην

νομιμοφροσύνη και ευαισθησία των συγγενών, εάν και πως θα τηρήσουν τις παραπάνω επιλογές του νόμου. Πρακτικά, δηλαδή, μετά από την παράδοση της τεφροδόχου στην οικογένεια του νεκρού, η τύχη της αγνοείται από το Κράτος.

Συμπερασματικά

Όλα τα παραπάνω δεν είναι ευρέως γνωστά στην πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας, η όποια γίνεται δέκτης συνθημάτων ή διαφημίσεων περί της δήθεν αξιοπρεπούς λύσης της αποτέφρωσης, άλλα προφανώς αγνοεί την βιαιότητα και εχθρότητα προς το ανθρώπινο σώμα, η όποια επιδεικνύεται κατά την σύγχρονη διαδικασία αποτέφρωσης.

Αξιοσημείωτο δε είναι ότι κάποιοι ψυχολόγοι θεωρούν πως η σύγχρονη μέθοδος αποτέφρωσης αποτελεί σε επίπεδο φαντασιακό ένα ισοδύναμο της αυτοκτονίας.

Ασφαλώς υπάρχουν άνθρωποι που δεν αποδέχονται την κοινή Πίστη και Ζωή του Σώματος του Χριστού ή επιλέγουν κατά το δοκούν ποιους κανόνες και παραδόσεις της Εκκλησίας θα ακολουθούν. Ακριβώς επειδή η Εκκλησία σέβεται την ελευθερία της επιλογής τους να παραδοθούν στην πυρά, είτε επιθυμούν Κηδεία είτε όχι, παρόμοια και εκείνοι οφείλουν να αναγνωρίσουν την ελευθερία της Εκκλησίας να μην υποχρεωθεί να τελέσει Έξοδιο Ακολουθία για κάποιον που αποφάσισε να μην ανήκει καθόλου ή να ανήκει επιλεκτικά στην Εκκλησία, αφού απορρίπτει ορισμένες από τις νεκρικές Της παραδόσεις, όπως την ταφή.

Διαφορετική είναι η αντιμετώπιση της Εκκλησίας προς εκείνους οι όποιοι ακούσια ή μαρτυρικά (π.χ. στις καταστροφικές πυρκαγιές) γνώρισαν τέτοιο σκληρό θάνατο και φυσικά τίποτα και κανείς δεν θα μπορέσει να «εμποδίσει» τον Θεό, στην Δευτέρα Παρουσία, να αναστήσει τους ανθρώπους, τόσο από τα οστά, όσο και από την τέφρα τους.

Πρέπει, όμως, να κατανοήσουν όλοι, ακόμη και εάν δεν είναι μέλη της Εκκλησίας ή «άρνουνται την αθανασία» ή ψάχνουν τρόπους όσο το δυνατόν πιο «ανώδυνου» χειρισμού του θανάτου, ότι η απανθράκωση του σώματος και η σύνθλιψή του αποτελεί εκδήλωση που κατ' ουσίαν «βεβηλώνει» την ανθρώπινη ύπαρξη. Για την Εκκλησία ο κάθε άνθρωπος

είναι «κατ' εικόνα Θεού πλασμένος. Τα νεκρά σώματα δεν είναι απορρίμματα! Δεν είναι άχρηστα αντικείμενα, τα όποια πρέπει να παραδοθούν στην φωτιά και στον θρυμματισμό, δηλαδή σε ένα βίαιο αφανισμό. Η Εκκλησία αρνείται την καύση, επειδή αρνείται το αμετάκλητο ανθρώπινο τέλος και την βία προς το ανθρώπινο πρόσωπο. Είναι τραγικό να καίμε και να κονιορτοποιούμε ό,τι έχει αληθινή αξία.

Η Εκκλησία επιλέγει και εφαρμόζει την ταφή, διότι σέβεται το σώμα του κεκοιμημένου ανθρώπου, έχει πίστη και ελπίδα στο αιώνιο μέλλον και αναθέτει στην φύση την ευθύνη της φθοράς του φυσικού παρόντος του ανθρώπου.

Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος